

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.8.1.22>

EWOLUCJA REGULACJI PRAWNYCH POSTĘPOWANIA CYWILNEGO W SPRAWACH O PRYZNANIE PRAWA DO MAŁŻEŃSTWA

Tatiana Balyuk

*aspirant Katedry Dyscyplin Cywilnoprawnych
Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-0310-9699
e-mail: anna828283@gmail.com*

Adnotacja. W artykule naukowym zbadano ewolucję regulacji prawnych postępowania cywilnego w sprawach o przyznanie prawa do małżeństwa.

Uzasadniono, że instytucja postępowania cywilnego w sprawach o przyznanie prawa do małżeństwa w swojej ewolucji przeszła kilka etapów, które pokrywają się z odpowiednimi etapami kodyfikacji ustawodawstwa Ukrainy, wśród których należy podkreślić: 1) etap powstania regulacji prawnej instytucji przyznawania prawa do małżeństwa, podczas którego odpowiednie stosunki społeczne były regulowane normami prawa zwyczajowego (XVII wiek – początek XX wieku); 2) etap regulacji prawnej instytucji przyznawania prawa do małżeństwa normami prawa rodzinnego ZSRR, który charakteryzował się przypisaniem kompetencji do „obniżenia wieku małżeńskiego” w jurysdykcji władz samorządowych (początek XX wieku – 2002 r.); 3) etap kompleksowej regulacji prawnej instytucji przyznawania prawa do małżeństwa normami prawa rodzinnego i cywilnego Ukrainy, którego cechą jest przejście jurysdykcji cywilnej w zakresie rozpatrywania spraw o przyznanie prawa do małżeństwa do sądu, a także określenie formy postępowania cywilnego rozpatrzenia tej kategorii spraw rodzinnych (2002 r. – do dziś).

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, prawo do małżeństwa, ewolucja regulacji prawnej, etapy regulacji prawnej, wiek małżeński.

EVOLUTION OF LEGAL REGULATION CIVIL JUDICIARY IN CASES OF GRANTING THE RIGHT TO MARRIAGE

Tatiana Balyuk

*Postgraduate Student at the Department of Civil Law
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-0310-9699
e-mail: anna828283@gmail.com*

Abstract. The scientific article examines the evolution of the legal regulation of civil proceedings in cases of granting the right to marry.

It is substantiated that the institute of civil litigation in cases of granting the right to marry in its evolution has passed several stages, which coincide with the corresponding stages of codification of the legislation of Ukraine, among which it is expedient to single out: 1) the stage of public relations were governed by the rules of customary law (seventeenth century – early twentieth century); 2) the stage of legal regulation of the institution of granting the right to marry by the norms of family legislation of the USSR, which was characterized by the assignment of competence to «reduce the age of marriage» to the jurisdiction of local governments (early twentieth century – 2002); 3) the stage of complex legal regulation of the institution of granting the right to marry by the norms of family and civil procedural legislation of Ukraine, the peculiarity of which is the transition of civil jurisdiction to consider cases of granting the right to marry in court, as well as determining the civil procedural form of this category of family cases (2002) – to date).

Key words: civil proceedings, right to marry, evolution of legal regulation, stages of legal regulation, marriage age.

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У СПРАВАХ ПРО НАДАННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ

Тетяна Балюк

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-0310-9699
e-mail: anna828283@gmail.com*

Анотація. У науковій статті досліджено еволюцію правового регулювання цивільного судочинства у справах про надання права на шлюб.

Обґрунтовано, що інститут цивільного судочинства у справах про надання права на шлюб у своїй еволюції пройшов декілька етапів, які співпадають із відповідними етапами кодифікації законодавства України, серед

яких доцільно виокремити: 1) етап зародження правового регулювання інституту надання права на шлюб, під час якого відповідні суспільні відносини регулювалися нормами звичаєвого права (XVII ст. – початок XX ст.); 2) етап правового регулювання інституту надання права на шлюб нормами сімейного законодавства УРСР, який характеризувався віднесенням компетенції щодо «зниження шлюбного віку» до юрисдикції органів місцевого самоврядування (початок XX ст. – 2002 р.); 3) етап комплексного правового регулювання інституту надання права на шлюб нормами сімейного та цивільного процесуального законодавства України, особливістю якого є перехід цивільної юрисдикції щодо розгляду справ про надання права на шлюб до суду, а також визначення цивільної процесуальної форми розгляду даної категорії сімейних справ (2002 р. – до сьогоднішнього часу).

Ключові слова: цивільне судочинство, право на шлюб, еволюція правового регулювання, етапи правового регулювання, шлюбний вік.

Вступ. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства, запорукою належного виховання нового покоління, основою економічного та культурного розвитку кожної держави. Саме тому правове регулювання сімейних відносин в Україні здійснюється з метою зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу конкретних осіб, утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї, побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки (Менджул, 2013: 149).

Одним із елементів механізму правового регулювання сімейних правовідносин є захист прав та інтересів їх суб'єктів, який здійснюється різними юрисдикційними органами, у тому числі судом. Слід зазначити, що у порядку цивільного судочинства розглядається ціла низка справ, що виникають із сімейних правовідносин. Ми ж звернемо свій погляд на одну категорію справ – про надання права на шлюб, порядок здійснення цивільного судочинства у якій ще не був предметом самостійних наукових розвідок.

Серед інших аспектів проблематики цивільного судочинства у справах про надання права на шлюб особливий науковий та практичний інтерес становить еволюція правового регулювання зазначеного процесуального інституту, дослідження якої в контексті виокремлення етапів відповідного правового регулювання і становитиме *мету* цієї наукової розвідки.

Основна частина. Законодавство сучасної України, що регулює сімейні правовідносини, являє собою результат багаторічного досвіду правового регулювання відносин у сім'ї. Протягом багатьох століть склалися певні поняття про справедливість, істину та мораль і на їх основі формувалися своєрідні правила поведінки – звичаї, що розвилися згодом у звичаєве право. Тривалий період часу порядок і умови укладення й розірвання шлюбу, а також відносини, що випливають зі шлюбу, регулювалися нормами звичаєвого права, чинним князівським законодавством, а після введення християнства на Русі – і церковними статутами (Новохатська, 2015: 151).

Так, звичай регламентував вік укладення шлюбу, а також співвідношення віку нареченого та нареченої. У XVII–XIX сторіччях в Україні був поширений ранній шлюб. Одружувались у 18–25 років парубки, а дівчата – у 16–23 роки. Відданицею вважали дівчину, якій минуло 16 років. У багатьох місцевостях України дівчина 20 років вважалася «застарілою». Намагання батьків якомога раніше оженити сина пояснювалось насамперед економічними міркуваннями: сім'я одержувала додаткові робочі руки. А дочку рано віддавали заміж, бо побоювались, що вона залишиться незаміжною («засидиться в дівках»), що за народними поглядами вважалось неприйнятним. Батьки, керуючись усталеними народними поглядами, намагались одружувати дітей у відповідній віковій черговості, тобто молодші жили з батьками доти, поки заміж не виходила старша сестра (Кравець, 1966: 45).

Пізніше з'явилися писані закони щодо шлюбу і сім'ї. Вони були закріплені в законодавстві тих держав, які поневолювали Україну (наприклад, у Литовському статуті, Магдебурзькому праві в містах, законодавствах Речі Посполитої, Угорського королівства, Російської держави, Австрійської імперії тощо). Однак основним регулятором сімейних відносин залишилося колишнє звичаєве право – неписані народні традиційні норми, з якими в багатьох випадках змушені були рахуватися і церква, і державні правові установи. В народному середовищі весь комплекс сімейних відносин регулювався звичаєвими правовими нормами. Незважаючи на загальний вплив церкви, правові традиції на землях України протягом сторіч визначали основи шлюбно-сімейних відносин, функції, особисте і майнове становище членів сім'ї, порядок спілкування тощо (Новохатська, 2015: 152).

При цьому входження окремих частин території сучасної України поперемінно в різні держави, а також етнічна розмаїтість населення, що історично проживало на цій території, часто ставали причиною істотного розходження звичаєво-правових норм, що регулювали аналогічні аспекти відносин подружжя. Немаловажним чинником неоднорідності зазначених норм був значний вплив на процес їхнього формування норм давньоруського, римського, німецького і польсько-литовського походження (Новохатська, 2015: 152).

Зокрема, положення звичаєвого права XVII–XVIII ст. знайшли відображення у законах Російської імперії стосовно шлюбу, умов його укладання і припинення, сімейних прав і обов'язків тощо. Ці закони, окремі положення яких почали діяти з кінця XVII–XVIII ст., у XIX ст. вже повністю регулювали шлюбно-сімейні стосунки населення країни, у тому числі і України як складника імперії, і діяли до жовтневого перевороту 1917 р. (Полный свод законов Российской империи в 2-х книгах: 1911, 756–770).

Відповідно до закону дозволялось укладати шлюб чоловікам з 18 років, а жінкам з 16 років, і лише в окремих випадках – до цього віку, але не раніше ніж за півроку до шлюбного віку. На території України проживали різні народи, і у кожного з них були свої звичаї і правила. Наприклад, шлюбно-сімейні традиції народів

півдня України – татар, караїмів – визначали норми мусульманського права (шаріат), традиції євреїв – норми іудаїзму, які давали право на дуже ранній шлюб. Однак законами Російської імперії було заборонено вступ до шлюбу раніше вищевказаного законом віку мусульманам (як тоді їх визначали магометанам) та іудеям – підданим Російської імперії, що було окремо регламентовано у підрозділі «Про шлюби нехристиян між собою», стаття 91 (Полный свод законов Российской империи в 2-х книгах: 1911, 756–770). Виняток було зроблено лише для корінних мешканців Закавказзя, яким дозволялось брати шлюб: чоловікам – з 15 років, а жінкам – з 13 (Слюсар, 2011: 65).

Подальший розвиток правового регулювання суспільних відносин, які виникають внаслідок надання дозволу на укладення шлюбу до досягнення шлюбного віку, датується початком ХХ ст.

Першим законодавчим актом, який поклав початок становленню нових сімейних відносин на території колишнього СРСР, був Декрет РНК РСФСР від 18 грудня 1917 року «Про цивільний шлюб, дітей та ведення книг актів цивільного стану». Відповідно до даного Декрету шлюбний вік для чоловіків було встановлено у 18 років, а для жінок – 16 років.

Аналогічно шлюбний вік було визначено у ст. 109 Кодексу законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР 1926 року. В примітці до цієї статті зазначалося, що Народний Комісаріат внутрішніх справ УРСР, окружні органи запису актів громадянського стану і голови районних виконавчих комітетів за належністю, беручи до уваги господарські та побутові умови громадян, особливо жителів сільських місцевостей, можуть давати дозволи на шлюб з особами, які не досягли зазначеного в цій статті віку, якщо до досягнення цього віку лишається не більше як півроку і якщо надано посвідку лікаря про допустимість цього шлюбу (Ясинок, 2008: 90).

Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР 1926 р. також визначав матеріально-правові підстави розгляду в порядку окремого провадження певних категорій справ, що опосередковували на той час захист сімейних прав та інтересів. Зокрема, Кодекс передбачав можливість встановлення у судовому порядку таких фактів, як-от: факт спільного проживання (статті 11, 12), факт припинення шлюбу (ст. 20), факт смерті особи (ст. 128) (Чурпіта, 2016: 28–29).

Водночас у цей період шлюбний вік у Закавказзі був визначений для чоловіків у 16 років, а для жінок – 13 років. У Російській Федерації з прийняттям Кодексу законів про шлюб, сім'ю та опіку в 1926 році шлюбний вік для чоловіків і жінок складав 18 років. Такий же підхід до розгляду даного питання мали і Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб та сім'ю. Разом із тим ч. 2 ст. 10 Основ зазначала, що законодавством союзних республік може бути передбачено зниження шлюбного віку, але не більше ніж на два роки (Ясинок, 2008: 90).

Чергова реформа шлюбно-сімейного законодавства була пов'язана з прийняттям КпШС УРСР в 1969 р., який набув чинності 1 січня 1970 р. Основним здобутком КпШС УРСР в 1969 р. можна вважати те, що він значною мірою деталізував ті правові інститути, які попередньо були регламентовані Кодексом законів про сім'ю, опіку, шлюб, і акти громадянського стану УРСР 1926 р. (Чурпіта, 2016: 33).

Зокрема, в ст. 16 КпШС УРСР 1969 р. було зазначено, що шлюбний вік встановлюється у 18 років для чоловіків, в 17 років для жінок. Водночас у частині другій даної норми було визначено, що «виконавчі комітети районних (міських) Рад депутатів трудящих можуть у виняткових випадках знижувати шлюбний вік, але не більше як на один рік» (Основа законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье, утвержденные Законом СССР, 1979).

Таким чином, як зазначає М.М. Ясинок, із прийняттям у 1969 році Кодексу про шлюб та сім'ю Української РСР було змінено підхід щодо розгляду питання про можливість вступу до шлюбу неповнолітніх осіб від його дозвольного надання до зниження шлюбного віку в адміністративному порядку (Ясинок, 2014: 262).

Водночас зміна в підходах щодо вирішення даного питання кардинально не змінювала ситуацію. Тепер такі особи зверталися із заявами до районних виконавчих комітетів і чекали, коли їх заяву буде внесено до засідання райвиконкому, яке проводилося один раз на місяць. У разі ж невнесення заяви у вже сформований порядок денний засідання це питання переносилося на наступний місяць. Така процедура отримання фактично дозволу на шлюб, зміст якої зводився до зниження шлюбного віку, була настільки заадміністрована, що особи, які виявили бажання отримати дозвіл на зниження шлюбного віку, на практиці вимушені були постійно вимагати від відповідних органів прискорення розгляду їхнього питання (Ясинок, 2008: 91).

Водночас відомий фахівець у галузі сімейного права З.В. Ромовська виступила з критикою можливості зниження шлюбного віку. З цього приводу науковець зауважила: «Шлюбний вік – це стала, а не змінна правова категорія, яку можна було б пристосувати до конкретної життєвої ситуації. Тому «зниження» шлюбного віку є неможливим» (Ромовська, 2009: 50).

З огляду на це в СК України 2002 року було «виправлено» таку необачність при використанні законодавчих термінів і закріплено конструкцію саме «надання права на шлюб». Навіть Пленум Верховного Суду України у п. 2 своєї Постанови від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» підкреслив, що суд надає право на шлюб, а не знижує шлюбний вік (Чурпіта, 2016: 239).

Варто звернути увагу і на те, що у ч. 2 ст. 16 КпШС УРСР 1969 р. визначалася підвідомчість справ про зниження шлюбного віку державним адміністраціям районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчим комітетам міських і районних у містах Рад народних депутатів (Чурпіта, 2016: 239). Як відмічалося в юридичній літературі, таке адміністрування зазначених питань, з одного боку, супроводжувалося

зловживаннями посадових осіб, а з другого – вирішувало специфічне питання шлюбно-сімейних відносин у формально-наглядному порядку (Цивільний процес України, 2914: 506).

У сучасному сімейному та цивільному процесуальному законодавстві України встановлено, що вирішення питання про надання права на шлюб належить до виключної цивільної юрисдикції суду. При цьому, згідно із ч. 3 ст. 234 ЦПК України, відповідні справи розглядаються в порядку окремого провадження (Чурпіта, 2016: 239).

Щодо підстав надання права на шлюб.

Як вже відмічалось, відповідно до ст. 16 КпШС УРСР 1969 р. шлюбний вік встановлювався у 18 років для чоловіків і в 17 років для жінок. Державна адміністрація районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчі комітети міських і районних у містах Рад могли у виняткових випадках знижувати шлюбний вік.

Водночас відповідно до статей 22 та 23 СК України право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років. За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 26 СК України за рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним.

Аналізуючи положення нині чинного СК України, Я.М. Романюк та В.В. Панасюк слушно акцентують увагу на тому, що з прийняттям СК України українське законодавство справді перейшло до європейських засад правового регулювання сім'ї. Майже десятирічна практика його застосування виявила його спроможність вирішувати масив найрізноманітніших сімейних спорів, виходячи з цінностей, проголошених у міжнародних документах, та ґрунтуючись на особистісній волі кожного суб'єкта таких правовідносин (Романюк, 2013: 42).

Відтак слід погодитися з висловленою в юридичній літературі думкою про те, що у контексті захисту сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства основними концептуальними здобутками СК України доцільно вважати правову регламентацію:

- 1) матеріально-правових підстав захисту сімейних прав та інтересів;
- 2) виду цивільного судочинства, у порядку якого має відбуватися захист сімейних прав та інтересів, шляхом використання уніфікованих правових категорій («заява», «позовна заява»);
- 3) окремих елементів цивільної процесуальної форми розгляду відповідних категорій сімейних справ, зокрема, складу осіб, які беруть участь у справі, інституту доказів і доказування, підсудності відповідних заяв тощо (Чурпіта, 2016: 34).

Далі зупинимося на еволюції правового регулювання процесуального порядку надання права на шлюб.

8 грудня 1961 р. у СРСР було прийнято Основи цивільного судочинства Союзу РСР та союзних республік, які регламентували три види цивільного судочинства – позовне провадження, окреме провадження та провадження у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин (ч. 2 ст. 1). Відповідно до ч. 4 ст. 4 Основ цивільного судочинства Союзу РСР та союзних республік 1961 р. в порядку окремого провадження передбачався розгляд таких категорій цивільних справ: про встановлення фактів, що мають юридичне значення, якщо законом не передбачено іншого порядку їх встановлення; про визнання громадянина безвісно відсутнім чи оголошення його померлим; про визнання громадянина недієздатним внаслідок душевної хвороби чи слабоумства (Чурпіта, 2016: 31).

Подальша еволюція цивільного процесуального законодавства України ознаменувалася прийняттям 18 липня 1963 р. ЦПК УРСР. Цей Кодекс, як і його «правопередник», також передбачав розгляд цивільних справ у порядку трьох видів цивільного судочинства: позовного провадження; провадження у справах, що виникають із адміністративно-правових відносин, та окремого провадження (ч. 2 ст. 1). Специфікою процесуальної форми розгляду справ окремого провадження, як єдиного регламентованого на той час виду непозовного цивільного судочинства, законодавець називав: особливий суб'єктний склад осіб, які беруть участь у справі (ч. 2 ст. 255 ЦПК УРСР 1963 р.), відсутність спору про право (ч. 3 ст. 255 ЦПК УРСР 1963 р.), розгляд більшості таких справ суддею одноособово (ч. 4 ст. 255 ЦПК УРСР 1963 р.) (Чурпіта, 2016: 31).

Щодо захисту сімейних прав та інтересів, то відповідно до ЦПК УРСР 1963 р. він здійснювався під час розгляду таких справ, як-от: про усиновлення дітей, які проживають на території України (п. 2–1 ч. 1 ст. 254), про встановлення неправильності запису в актах громадянського стану (п. 3 ч. 1 ст. 254), про встановлення таких фактів, що мають юридичне значення (факту родинних відносин громадян (п. 1 ч. 1 ст. 273), реєстрації усиновлення, шлюбу, розірвання шлюбу, народження і смерті (п. 4 ч. 1 ст. 273), перебування у фактичних шлюбних відносинах у встановлених законом випадках, якщо шлюб в органах запису актів громадянського стану не може бути зареєстрований внаслідок смерті одного з подружжя (п. 5 ч. 1 ст. 273); факту смерті особи в певний час при відмові органів запису актів громадянського стану зареєструвати факт смерті (п. 7 ч. 1 ст. 273) (Чурпіта, 2016: 32). Як вже зазначалося, на той час, до ухвалення СК України 2002 року, розгляд справ про надання права на шлюб було віднесено до юрисдикції державних адміністрацій районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчих комітетів міських і районних у містах Рад народних депутатів.

Прийняття 10 січня 2002 року СК України, а згодом, 18 березня 2004 року, і ЦПК України зумовило зміну цивільної юрисдикції щодо розгляду справ про надання права на шлюб і віднесення їх до підвідомчості суду.

Водночас законодавець не закріпив у ЦПК України процесуального порядку розгляду даної категорії справ, обмежившись лише вказівкою у ч. 3 ст. 234 про те, що «у порядку окремого провадження розглядаються також справи про надання права на шлюб».

Вбачається, що віднесення справ про надання особі права на шлюб до справ окремого провадження пов'язано з їх безспірністю. Н. Німак зауважує, що відсутність спору про право в даному випадку полягає в тому, що право на шлюб може належати кожній особі за умови наявності передбачених законом підстав, а тому неможливо сперечатися щодо наявності чи відсутності цього права в тої чи іншої особи. Суд уповноважений встановити наявність чи відсутність необхідних умов (наприклад, фізіологічні можливості особи), на їх підставі ухвалити рішення про надання особі права на шлюб, тобто створити особі умови для можливості реалізації нею права на шлюб (Німак, 2009: 130). І з цим не можна не погодитися.

03 жовтня 2017 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким ЦПК України викладено у новій редакції.

Як слушно зауважує Г.В. Чурпіта, остання новелізація інституту окремого провадження у ЦПК України опосередковується здебільшого тими нормами, які регламентують порядок розгляду певних категорій цивільних справ. Зокрема, найсуттєвіші новели інституту окремого провадження пов'язані із появою нової категорії цивільних справ – про видачу і продовження обмежувального припису (гл. 13 розділу IV ЦПК України), а також запровадженням строковості дії законної сили судового рішення у справах про визнання фізичної особи недієздатною (ч. 6–9 ст. 300 ЦПК України). Загальні положення розгляду справ окремого провадження (статті 293–294 ЦПК України) залишилися без змін, що підтверджує ефективність та усталеність відповідної цивільної процесуальної форми (Чурпіта, 2018: 159).

Висновки. Таким чином, аналіз сімейного та цивільного процесуального законодавства України дає підстави стверджувати, що інститут цивільного судочинства у справах про надання права на шлюб у своїй еволюції пройшов декілька етапів, які співпадають із відповідними етапами кодифікації законодавства України, серед яких доцільно виокремити:

1) етап зародження правового регулювання інституту надання права на шлюб, під час якого відповідні суспільні відносини регулювалися нормами звичаєвого права (XVII ст. – початок XX ст.);

2) етап правового регулювання інституту надання права на шлюб нормами сімейного законодавства УРСР, який характеризувався віднесенням компетенції щодо «зниження шлюбного віку» до юрисдикції органів місцевого самоврядування (початок XX ст. – 2002 р.);

3) етап комплексного правового регулювання інституту надання права на шлюб нормами сімейного та цивільного процесуального законодавства України, особливістю якого є перехід цивільної юрисдикції щодо розгляду справ про надання права на шлюб до суду, а також визначення цивільної процесуальної форми розгляду даної категорії сімейних справ (2002 р. – до сьогоднішнього часу).

Список використаних джерел:

1. Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. Київ : Наукова думка, 1966. 198 с.
2. Менджул М.В. Надання права на шлюб особам, які не досягли шлюбного віку: окремі проблеми. *Вісник вищої ради юстиції*. 2013. № 2(14). С. 149–157.
3. Німак М. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин. *Вісник Львівського університету. Серія юрид.* 2009. Вип. 49. С. 130–137.
4. Новохатська Я.В. Становлення сімейного законодавства України. *Актуальні проблеми приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народж. В.П. Маслова*, Харків, 27 лют. 2015 р. Харків, 2015. С. 151–155.
5. О правах и обязанностях семейственных. Полный свод законов Российской империи в 2-х книгах. Под ред. А.А. Добровольского. Книга 2. Тома IX–XVI. Том X, книга I. С-Петербург : Изд-ние ЗАКОНОВЪДЪНІЕ, 1911. С. 756–770.
6. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье, утвержденные Законом СССР от 27 июня 1979 г. *Ведомости Верховного Совета СССР*. 1968. № 27. Ст. 214.
7. Романюк Я., Панасюк В. Сімейний кодекс України: новели, судова практика застосування. *Право України*. 2013. № 10. С. 30–44.
8. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар: зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2008 р. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Правова єдність, 2009. 428 с.
9. Слюсар Л.І. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок XX століття. *Демографія та соціальна економіка*. 2011. № 2. С. 62–72.
10. Цивільний процес України: підруч. / Білоусов Ю.В., Богдан Й.Г., Гетманцев О.В. та ін.; за заг. ред. М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2014. 744 с.
11. Чурпіта Г.В. Новели окремого провадження. *Право України*. № 10. 2018. С. 147–159.
12. Чурпіта Г.В. Концептуальні засади захисту сімейних прав та інтересів у порядку неповного цивільного судочинства : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 479 арк.
13. Ясинок М.М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект): монографія. Київ : Алерта, 2014. 352 с.

References:

1. Kravets, O.M. (1966). *Simeynyy pobut i zvychayi ukrayins'koho narodu* [Family life and customs of the Ukrainian people]. K.: Scientific opinion [in Ukrainian].
2. Mendzhul, M.V. (2013). Nadannya prava na shlyub osobam, yaki ne dosyahly shlyubnogo viku: okremi problemy [Granting the right to marry persons who have not reached marriageable age: some problems]. *Visnyk vyshchoyi rady yustytstsiyi*. № 2 (14). P. 149–157 [in Ukrainian].
3. Nimak, M. (2009). Protsesual'no-pravova pryroda sprav, sheho vynykayut' iz shlyubnykh pravovidnosyn [Procedural and legal nature of cases arising from marital relations]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya yuryd.* Vip. 49. P. 130–137 [in Ukrainian].
4. Novokhats'ka, YA.V. (2015). *Stanovlennya simeynoho zakonodavstva Ukrayiny* [Formation of family law of Ukraine]. Aktual'ni problemy pryvatnoho prava: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 93-y richnytsi z dnya narodzh. V.P. Maslova, Kharkiv, 27 lyut. 2015 r. Kharkiv. P. 151–155 [in Ukrainian].
5. *O pravakh i obyazannostyakh semeystvennykh* (1911). [On the rights and responsibilities of the family] Polnyy svod zakonov Rossiyskoy imperii v 2-kh knigakh. Pod red. A.A. Dobrovol'skogo. Kniga 2. Toma ÍKH–KHUÍ. Tom KH, kniga Í. S-Peterburg: Izd-niye ZAKONOV"D"NÍE. P. 756–770 [in Russian].
6. *Osnovy zakonodatel'stva Soyuzu SSR i soyuznykh respublik o brake i sem'ye, utverzhdennoye Zakonom SSSR ot 27 iyunya 1979 g.* (1968). [Fundamentals of the legislation of the USSR and the union republics on marriage and family, approved by the Law of the USSR of June 27, 1979]. *Vedomosti Verkhovnogo Soveta SSSR*. № 27. St. 214 [in Russian].
7. Romanyuk, YA. (2013). Simeynyy kodeks Ukrayiny: novely, sudova praktyka zastosuvannya [Family code of Ukraine: short stories, judicial practice of application]. YA. Romanyuk, V. Panasyuk. *Pravo Ukrayiny*. № 10. P. 30–44 [in Ukrainian].
8. Romovs'ka, Z.V. (2009). *Simeynyy kodeks Ukrayiny: Naukovo-praktychnyy komentar: zi zminamy ta dopov. stanom na 1 veresnya 2008 r.* Vyd. 3-tye, pererobl. i dopov. [Family Code of Ukraine: Scientific and practical commentary: with changes and additions. as of September 1, 2008]. K.: Pravova yednist'. 428 p. [in Ukrainian].
9. Slyusar, L.I. (2011). *Evolutsiya shlyubu v Ukrayini: XVII – pochatok XX stolittya* [The evolution of marriage in Ukraine: XVII – early twentieth century]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika*. № 2. P. 62–72 [in Ukrainian].
10. Bilousov, YU.V., Bohdan, Y. H., Hetmantsev, O. V. ta in. (2014). *Tsyvil'nyy protses Ukrayiny: pidruch.* [Civil Procedure of Ukraine: textbook]; za zah. red. M. M. Yasynka. K.: Alerta. 744 p [in Ukrainian].
11. Churpita, H.V. (2018). Novely okremoho provadzhennya. *Pravo Ukrayiny*. № 10. P. 147–159 [in Ukrainian].
12. Churpita, G.V. (2016). *Kontseptual'ni zasady zakhystu simeynykh prav ta interesiv u poryadku nepozovnoho tsyvil'noho sudochynstva* [Conceptual principles of protection of family rights and interests in the order of non-litigation civil proceedings] (Doctor of Laws Thesis), Kiev: V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine. 479 p. [in Ukrainian].
13. Yasynok, M.M. (2014). *Osoblyvosti okremoho provadzhennya u tsyvil'nomu protsesual'nomu pravi Ukrayiny (teoretyko-pravovyy aspekt): monohrafiya* [Features of separate proceedings in civil procedural law of Ukraine (theoretical and legal aspect): monograph]. K.: Alerta. 352 p. [in Ukrainian].